

GRIGORE VIERU – POET AL VALORILOR ABSOLUTE. DIRECȚII ȘI RECEPTĂRI CRITICE

Raisa GÎSCĂ, profesor de limba și literatura română, doctorandă
Colegiul „Iulia Hasdeu” Cahul

***Abstract.** Tracing some of the most significant studies of literary criticism, dictionaries, histories of Romanian literature, one can certainly mention that Grigore Vieru's poetry was reprinted, anthologized, selectively taken over by diverse literary publications, translated, set to music, sung and recited by actors etc. At the same time, it is of particular interest for the researchers and the exegetes in the domain from Moldova and other countries. It enjoys a special prestige because it instills a deep native*

spirit, in the national spirit, through its simplicity and impressive metaphors, through its own way of tackling various purely traditional topics, through its lyric novelty, through true Romanian consciousness and civic loyalty.

„Un poet care și-a asumat greul unui grai trecându-l prin inima sa și (...), îl întoarce semenilor săi care-și deschid de bunăvoie inima să-l primească, pentru a-și duce mai demn, pe mai departe viața în spiritul dreptății, al iubirii ce covârșește și poate birui totul, al credințioșiei față de cele nepieritoare și al nădăjduirii ce nu poate da greș, un asemenea poet rămâne-va «suflet în sufletul neamului său»”.
(Eugen Simion)

În toate timpurile critica literară a reținut, în vizorul său, pe unii dintre cei mai importanți poeți, scriitori, publiciști etc., deci cu siguranță că poetul basarabean Grigore Vieru nu putea trece neobservat. După cum afirma N. Stănescu, că „o literatură fără critică literară este oarbă”¹, putem afirma, prin analogie, că doar prin intermediul criticii literare un scriitor, un poet „iese în lume”, se face cunoscut de către marea public nu doar la nivel național, ci și internațional.

În dependență de gradul de simpatie față de un scriitor sau altul, critica literară a avut diferite aprecieri, atât pozitive cât și negative. În toate timpurile, poetul Grigore Vieru a avut admiratorii săi, care în mod direct sau indirect i-au promovat și valorificat opera. Nu este exclus faptul, și nu este o noutate, că au fost și unii dintre aceia care au încercat să nege cu vehemență valoarea operei poetului, numindu-l, cu mare părere de rău, poet de mâna a doua, motivul fiind disconfortul creat de adevărul spus cu tărie de către poet, adevărul ce este țesut ca un fir roșu în întreaga sa creație literară. Nu i-au putut tolera spiritul dreptății și demnității, nu i-au putut înțelege iubirea față de Patrie, nu i-au putut ierta faptul că, în pofida vremurilor vitrege, și-a asumat povara unui grai, trecându-l prin toată ființa sa, pentru credințioșia față de neam și pentru singura vină, cerându-și dreptul la existență și identitate, – „aceea de a fi român”².

După cum se știe o operă literară este acceptată sau negată în dependență de capacitatea și de nivelul de percepere a cititorului de a o recepta, care, după cum afirmă Vlad Pâslaru: „E o manifestare a principiului artei, conform căruia orice operă își dezvăluie mesajul etic și estetic, concepția sa prin forma artistică”, iar din acest punct de vedere „deosebim o structură exterioară (formală, sintactică) și una internă (logică, care îmbină într-un anumit mod ideile operei)”³.

În procesul de analiză critică a unei opere literare criticul se confruntă cu „omul viu”, autorul acestei opere, care este capabil să reacționeze la obiecții și observații, de aceea, deseori este constrâns să nu spună tot adevărul sau, uneori, scapă din vedere esențialul care este descoperit abia mai târziu. Într-un articol de ziar realizat de Vladimir Beșleagă după decesul lui Grigore Vieru menționa: „Când își redactează savanții/ exegeții analizele lor literare, vai ce multe le scapă! Ei văd/ au de-a face cu niște texte, dar...omul? Dar...epoca? Le scapă... Vreau să schițez aici, foarte succint, câteva elemente/ date care constituie nu doar finalul dezbaterii literare al lui Vieru, dar și ceva foarte important care vorbește despre originea creației lui...”⁴.

Întrucât întreaga creație literară a poetului Grigore Vieru este semnul unei enorme contribuții la reunificarea conștiinței naționale și a mentalității spirituale a urmașilor, dar pe care răuvoitorii au dorit să o destrame, actualmente se bucură de înalte aprecieri critice atât din partea criticilor din Republica Moldova cât și de peste hotarele ei. Poetului i-au fost dedicate numeroase articole de ziar și revistă, câteva monografii și studii critice, precum și comentarii de sinteză. Vom menționa unele dintre acestea: *Grigore Vieru: poetul arhetipurilor* de Mihai Cimpoi, *Mirajul copilăriei*, Mihai Cimpoi; *Grigore Vieru iluminat de poezie*, Virgil Nistru Țigănuș; *Creația lui Grigore Vieru în școală*, Mihail Dolgan; *Duminica mare a lui Grigore Vieru*, Theodor Codreanu; *Poet pe Golgota Basarabiei*, Stelian Gruia; *Grigore Vieru, adevăratul: eseu*, Mihail Dolgan; *Grigore Vieru în amintirile contemporanilor*, antologie de Daniel Corbu; *Grigore Vieru: omul și poetul*, Fănuș Băileșteanu; *Grigore Vieru, poetul* (monografie colectivă), prefață de Gh. Duca, coord. M. Cimpoi ș.a.

Axându-se pe *principiul valorizant* al unei creații literare, criticii literari au subliniat unele dintre cele mai importante semne distinctive ale operei lui Grigore Vieru. Dintre toate caracteristicile creației

¹ Dolgan, Mihail, *Numai prin artă omenirea se poate salva de vid*, în *Limba română*, nr.5-9, anul XV, 2005

² Băileșteanu, Fănuș, *Grigore Vieru – omul și poetul*, București, Editura Iriana, 1995, p. 286.

³ Pâslaru, Vlad, *Prefață la volumul Curățirea fântâniei*, Galați, Editura Porto-Franco, 1993, p. 6.

⁴ Beșleagă, Vladimir, *La început, Grigore Vieru în Limba română*, nr.1-4, XIX, 2009.

literare ale poetului cea mai frecvent analizată, dar totodată și cea mai criticată a fost „simplitatea” versului lui Grigore Vieru, ce uimește prin frumusețea sa. Răspunsul la întrebarea „de ce iubim poeziile lui Grigore Vieru?” este tocmai această „coborâre” la nivelul sensibilității sufletești, la nivelul înțelegerii umane, care face să vibreze orice. Când vorbim despre simplitatea versului să nu confundăm cu simplismul superficial, despre care avertizează însuși poetul: „eu nu a fi simplu râvnesc, ci a fi înțeles”¹. Cu o deosebită dibăcie Grigore Vieru chiar prin intermediul acestei simplități accede la problemele esențiale ale existenței umane, la *înțelesuri pline de-nțelesuri*, iar preocuparea interpretilor creației literare a poetului implică tocmai această exprimare autentică originală și izvoarele care l-au inspirat și l-au format ca personalitate. Din acest considerent, majoritatea criticilor literari sunt în acord comun atunci când susțin că opera lui Grigore Vieru, chiar de la debut, se integrează ferm în tradiție, alimentându-se din folclor și din literatura marilor clasici, pe care i-a admirat și apreciat la justa valoare.

Cu privire la lirica de maturitate, interpreții poeziilor poetului Grigore Vieru au stabilit altă formulă de încadrare, apreciindu-l drept *ființă a dorului*, fiind ghidat de vitregiile timpurilor grele prin care trece întreaga națiune. M. Dolgan, M. Cimpoi, A. Bantoș, E. Botezatu, L. Grosu, Th. Codreanu și nu numai, generalizează această observație, făcând referire la temele și motivele abordate în poezia pentru maturi. Criticul și istoricul literar Victor Crăciun, menționează că „dorul se suprapune autobiograficului, dându-i simplitatea eternă a vieții”², iar fiecare dintre noi suntem parte a acestei simplități, indiferent de generație. În lupta pentru apărarea valorilor tradiției, poetul Grigore Vieru este preocupat de păstrarea și transmiterea lor cu mare grijă și sfințenie urmașilor săi. Lirica sa evocă un deosebit habitat mioritic al ființei naționale, care, generând simfonia inimii românești, îl apropie de oamenii ce simt la fel ca el. *Academia* nemuritoare a lui Grigore Vieru a urmat neabătut traseul de la folclor la marele Eminescu, iar de la Eminescu s-a îndreptat spre Arghezi, Blaga, Bacovia ș.a., iar „pe când modernistii nu mai aveau ce schimba în forma versului, apare Vieru cu o modificare de esență a poeziei, cu o metaforă nouă”³. În acest context N. Manolescu afirmă că folclorul „e o prezență constantă la Vieru... poeziile lui sunt în fond niște doine culte, superbe prin delicatețe și de o puritate incomparabilă a imaginilor”⁴.

Întoarcerea aceasta la izvoarele folclorice, dar și la cele ale poeziei clasice l-au determinat pe poetul basarabean în alegerea temelor și motivelor abordate în întreaga sa creație. Această perspectivă de interpretare și analiză critică este cel mai frecvent utilizată de către criticii literari, faptul acesta fiind evident de la o apariție editorială literară la alta. Motivul mamei, al dragostei, al dorului, al luminii, al naturii în veșnică frământare, al lacrimii ș.a.m.d. acced spre existența omului tradițional și spre universul folcloric în care totul este coordonat doar de armonie. În același context vizionar pot fi înscrise și încercările de reîntoarcere ale poetului la elementele sacre ale tradiției, la dialogul dintre generații, restabilind dialogul dintre generații. În acest sens este importantă observația că lirica lui Grigore Vieru sau „întoarcerea la izvoare”, după cum subliniază Ana Bantoș, „se cere interpretată atât din perspectiva generației sale, cât și din cea a generației ce se consumă în fața calculatorului”⁵, pentru că „astăzi universul vierean ni se deschide din perspectiva curajului autorului de a cultiva o poezie a sentimentului, curaj care în postmodernitate este contrazis de refuzul dezvăluirii sensibilității individuale”⁶.

De la literatura pentru copii până la cea pentru maturi, filonul folcloric străbate întreaga creație a poetului, Grigore Vieru fiind conștient de faptul că doar din acest izvor pornește întregul suflu al ființei noastre naționale și în doar în jurul acestuia gravitează dorințele umanității. De filonul folcloric este străbătut motivul arhetipal al mamei, în unanimitate, poetul fiind considerat „un poet prin excelență al Mamei și al maternității”⁷, de asemenea, lupta pentru dreptate, biografia neamului nostru, lupta pentru istoria neamului și pentru graiul matern, în definitiv, lupta pentru adevăr. În acest context este de remarcă observația lui Andrei Țurcanu: „Într-un univers al utopiei ideologizante și dedublării, poezia lui Grigore Vieru vine, pe urmele lui Nichita Stănescu, cu adevărul etosului național, probat de istorie, regăsit în folclor...”⁸. Prin urmare putem subscrie la concluzia că versul poetului Grigore Vieru „urmărește să

¹ Bantoș, Ana, *Simplitatea lui Grigore Vieru* în *Limba română*, nr. 1-4, XIX, 2009.

² Crăciun, Victor, Postfață la volumul *Grigore Vieru. Rădăcina de foc*, București, Univers, 1988, p. 358.

³ Colesnic, Iurie, *Un rege al metaforei – Grigore Vieru*. În *Literatura și arta*, nr.6, din 9 februarie 1995, p. 5.

⁴ Manolescu, Nicolae, *Mamă, tu ești patria mea*, în *România literară*, 2 februarie 1989.

⁵ Bantoș, Ana, *Între exilul și libertatea interioară*, în *Limba română*, nr. 1-3, 2005, p. 30.

⁶ *Ibidem*

⁷ Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii din Basarabia*, Galați, Edit. Porto-Franco, 1997, p. 192.

⁸ Țurcanu, Andrei, *Poezia postbelică: de la dogmă la creativitate*, în *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*. Coord. M. Dolgan, Chișinău, Tipografia centrală, 1998, p. 73.

comunica cititorului o anumită poziție filosofică sau o atitudine coerentă față de viață, un principiu moral sau un proces psihologic, o înțelepciune revelatoare sau o povăț de preț”¹.

Monografia *Mirajul copilăriei* (1968) de Mihai Cimpoi este considerată o primă piatră de temelie întru descoperirea și promovarea creației literare a poetului Grigore Vieru în rândurile cititorilor, în special, a scriitorilor din generația '70. Acest studiu prezintă viața și opera poetului, care, după ce a fost revizuit și completat mai târziu, va deveni eseu monografic – *Întoarcerea la izvoare*, reeditat în 2005 cu prilejul aniversării a 70-a a lui Grigore Vieru. Monografia ne prezintă viața poetului examinată din diferite perspective, ca o voce profund națională, ca un deschizător de drumuri, ca un personaj dramatic ce-și asumă istoria neamului.

M. Cimpoi pune accent pe aspectele particulare ale creației poetului, analizând motivele cheie, pe arta poetică și stilistică, pe sistemul de imagini constitutive, pe legăturile organice cu tradițiile și înaintașii, cu folclorul, criticul urmărind permanent principiul maternității în universal său poetic.

M. Cimpoi atestă filiațiile poetului în ascensiune, ce parcurge traseul neobișnuit de la copilul – „*homo ludens*” (din lat. omul care se joacă) și cantabilitatea versului la principiul matern al universului – *axă* în jurul căreia se țese întreaga-i creație de la debut până la maturitate.

Studiul acesta a fost apreciat de criticul literar Theodor Codreanu ținând cont de două aspecte: în primul rând este vorba de semnarea tentei ontologice a esteticii și, în al doilea rând, de capacitatea lui Mihai Cimpoi de a surprinde estetica creației lui Grigore Vieru în ascensiune. În acest sens Theodor Codreanu menționează: „Micromonografia lui Mihai Cimpoi consacră un critic prin capacitatea de a surprinde pulsul tematic și estetic al unui poet în ascensiune, fiind important mai ales pentru contextul în care, în Basarabia, cu vădite întârzieri față de țară, se conjugau încă timide eforturi de depășire a impasului proletcultisto-sovietic”².

Pe lângă studiul sus-menționat M.Cimpoi a revenit și în alte studii și articole asupra operei lui Grigore Vieru, cum ar fi: *Frăgezimea începuturilor de vârstă*, M. Cimpoi, *Cultura Moldovei*, 1962; *Poetul metamorfozelor*, M. Cimpoi, *Tinerimea Moldovei*, 1969; *Prestigiul simplității*, M. Cimpoi, *Cultura*, 1967, 16 sept.; *Spectacol de pace, omenie și dragoste*: [despre seara de creație a poetului Gr. Vieru], M. Cimpoi, *Literatura și arta*, 1982; „*Izvoare – limpezi izvoare*”: [marginalii la noile poezii ale lui Gr. Vieru], M. Cimpoi, *Zorile Bucovinei*, 1975, 23 dec.; *Un mare poet al neamului* (Gr. Vieru la 60 de ani), M. Cimpoi, *Florile dalbe*, 1995, 17 febr.; *Calea către sine a literaturii basarabene*: [Grigore Vieru], M. Cimpoi, *Basarabia sub steaua exilului*, București, 1994; *Simplu ca firul de iarbă: Grigore Vieru – 65 de ani*, M.Cimpoi, *Natura*, 2000, nr.2 etc.

În acest context menționăm și studiul monografic *Grigore Vieru: poetul arhetipurilor*, în care este pus în evidență crezul artistic și programatic al poetului, precum și personalitatea sa creatoare, pornind de la *poezia originilor*. M. Cimpoi scoate în evidență legătura organică a poetului de principiul matern și de copilărie, ce constituie substanța primă pentru crearea întregului imaginar poetic. Mai mult decât atât, criticul pune în evidență strânsa legătură dintre poet și elementele primordiale: *iubirea, lacrima, apa, raza solară sau lunară, roua* etc., elemente ce au fost concepute în cadrul *ontologiei primare* din care își trag existența strămoșii și care constituie rostul esențial al omului în univers, iar ”mama și copilul sunt două centre deschise, luminătoare de preaplinul ființei și ființării”³.

Lirica lui Grigore Vieru este analizată minuțios, criticul remarcând gândirea profund dialectică, împlânzirea răului, depășirea obstacolelor din viață prin crezul nestrămutat în Dumnezeu, „taina” care-l apără, îi păstrează în suflet dorul de sacru, de frumos, de candoare, de sublim și nemurire. Criticul urmărește vibrațiile vieții sub pana creatoare a poetului, ce se topește în lumină și liniște, în metafore rediate cu deosebită măiestrie, evidențiază rădăcinile folclorice ale creației poetului, eminescianismul și influența lui Arghezi, Blaga, Goga etc.

Singura lucrare de anvergură publicată în cehă – *Dicționarul literaturii române*⁴ îl prezintă și pe Grigore Vieru printre cei 39 de scriitori de limbă română din Basarabia, iar în *Dicționarul General al*

¹ Dolgan, Mihail, *Eminesciense, vierene, drușiene (o hermeneutică a imaginarului celor mai mari scriitori naționali)*, CEPUSM, Chișinău, 2008, p. 377.

² Codreanu, Theodor, *Duminica mare a lui Grigore Vieru*, Iași, Princeps Edit, 2010, p. 14.

³ Cimpoi, Mihai, *Grigore Vieru: poetul arhetipurilor*, Chișinău, Prut Internațional, 2005, p. 34.

⁴ *Dicționarul literaturii române. Slovník rumunských spisovatelů* (în cehă), autori Jiri Nasinec și Libuse Valentova, în colaborare cu Vitalie Ciobanu și Vasile Găneț, Editura Libri, 2001.

*Literaturii Române*¹, printre cei mai importanți critici și istorici literari, poeți, prozatori și esești români, se află și Grigore Vieru care a îndemnat poporul la trezirea conștiinței naționale într-o epocă de rusificare agresivă.

Criticul Mihail Dolgan s-a remarcat printr-un interes deosebit față de creația literară a poetului Grigore Vieru, dovedindu-se a fi un cercetător atent și exigent ce n-a putut rămâne indiferent față de valoarea estetică și etică a operei vierene. Dedicându-i numeroase rânduri, exegetul a demonstrat vocația de a sintetiza și capacitatea extraordinară de a ierarhiza creația poetului din punct de vedere axiologic. În această ordine de idei, vom menționa unele dintre articolele consacrate poetului: *Mesajul antirăzboinic în poezia lui Grigore Vieru*, M. Dolgan, Cultura, 1975, 16 august; „*Poezia trebuie să împingă la viață și frumos*”, M. Dolgan, *Crez și măiestrie artistică*, Chișinău, 1982; *Poezie a vieții și a marilor rosturi umane*, M. Dolgan, Conștiința civică a poeziei contemporane,

Unul dintre apropiații și prietenii poetului Grigore Vieru Stelian Gruia, i-a dedicat un studiu intitulat *Poet pe Golgota Basarabiei*², în care pune un accent deosebit de pronunțat pe investigația biografică. Mizând pe un profund discurs afectiv, fiind atașat spiritului creativ și firii lui Grigore Vieru, Stelian Gruia exprimă, în această monografie, afecțiunea sinceră față de poet și prietenia sa cu acesta, descriindu-l ca om de artă, dar și ca om de omenie.

Redactată într-un stil academic, ținem să menționăm aici și monografia lui Fănuș Băileșteanu, *Grigore Vieru: omul și poetul*, care urmează rigorile criticii de factură științifică, trasând două direcții esențiale ale demersului critic. Aici este prezentat Omul Grigore Vieru și Poetul Grigore Vieru, iar la încheiere un Portret final și o Bibliografie sumară, ce cuprinde volumele apărute, inclusiv cele în traduceri (rusă, ucraineană, tadjică, letonă, estonă etc.).

În volumul III al ediției *Scriitori români de azi*, Eugen Simion îl include și pe Grigore Vieru, evocând personalitatea poetului și impactul creației acestuia asupra literaturii române și asupra culturii românești, în general. Criticul analizează temele majore: „mama, patria, dorul, dorul de pământul natal, iarba minată de ouă de privighetori, țipătul din tăcerea ierbii, uleiul liniștii prelins pe frunzele toamnei și alte fantasmе” . Nicolae Manolescu în *Istoria critică a literaturii române*, îi consideră „autori de dicționar” pe Mihai Cimpoi, Ion Druță și Grigore Vieru. Exegeza creației literare a lui Grigore Vieru se regăsește și în volumele semnate de Ana Bantoș, apărute mai recent la Chișinău: *Dinamica sacrului în poezia basarabeană*³ și *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia*⁴.

Dacă e să urmărim unele dintre cele mai însemnate studii de critică literară, dicționare, istorii ale literaturii române, putem consemna cu siguranță că poezia lui Grigore Vieru a fost retipărită, antologată, preluată selectiv de diverse publicații literare, tradusă, pusă pe muzică, cântată și recitată de actori etc. și totodată prezintă un deosebit interes pentru cercetătorii și exegeții în domeniu, atât din Republica Moldova, cât și de peste hotarele ei. Se bucură de un prestigiu aparte fiindcă imprimă, în mod evident, un spirit autohton profund, în spiritul național, prin simplitate, prin metafore impresionante, prin modul propriu de abordare a diverselor tematici de factură pur tradițională, prin noutate lirică, prin adevărată conștiință românească și civism.

¹ *Dicționarul General al Literaturii Române*, coord. Eugen Simion, volș 7, (Ț-Z), București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.

² Gruia, Stelian, *Poet pe Golgota Basarabiei*, București, Editura Eminescu, 1995.

³ Bantoș, Ana, *Dinamica sacrului în poezia basarabeană*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2000, 268 p.

⁴ Bantoș, Ana, *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia*, Chișinău, Tipografia Serebia, 2011, 344 p.